
การวิเคราะห์เนื้อเรื่อง

อุทุมพร จามรมาน

---

1. คำนำและประวัติการวิเคราะห์เนื้อเรื่อง

คำว่า “การวิเคราะห์เนื้อเรื่อง” (Content Analysis) มีอายุมาประมาณ 50 ปี แต่ไปปรากฏในพจนานุกรมของเวปสเตอร์ เมื่อ ค.ศ. 1961

การวิเคราะห์เนื้อเรื่องเป็นเทคนิคหนึ่งของการวิจัยที่จะทำการอ้างอิง โดยการตั้งเนื้อหาในหลักฐานทั้งหลายออกมา ที่ว่าการวิเคราะห์เนื้อเรื่องเป็นเทคนิคทางการวิจัย เพราะต้องอาศัยกระบวนการจัดกระทำข้อมูล เพื่อให้ได้มาซึ่งความเชื่อถือได้ ดังนั้นการวิเคราะห์เนื้อเรื่องจึงเป็นเครื่องมือหนึ่ง เมื่อเป็นเครื่องมือหนึ่งของการวิจัยจึงต้องมีคุณภาพ นั่นคือภายใต้สภาพการณ์และเวลา เครื่องมือนี้จะต้องให้ข้อมูลที่เหมือนกันและเชื่อถือได้ เราอาจให้คำจำกัดความการวิเคราะห์เนื้อเรื่องได้ว่าเป็นเทคนิคที่ใช้บรรยายเนื้อหาที่สื่อความหมายกันได้โดยมีระบบ ที่เป็นตัวเลขได้และมีความเป็นปรนัย

บางคนอาจจะงงกับคำว่า “เนื้อเรื่อง” ว่าจะหมายความว่าอะไร เนื้อเรื่องในที่นี้ครอบคลุมไปถึงความหมาย สัญลักษณ์ คำ เนื้อความที่ปรากฏอยู่

2. แนวคิด

วิธีการวิเคราะห์เนื้อเรื่องมีวิธีการของตนเอง โดยมีแนวคิดดังนี้

- ก. เป็น unobstrusive technique นั่นคือเป็นกระบวนการที่ไม่เข้าไปยุ่งกับกลุ่มตัวอย่าง ทำการรวบรวมข้อมูลโดยไม่กระทบกระเทือนกับกลุ่มตัวอย่าง
- ข. การวิเคราะห์เนื้อเรื่องยอมรับเอกสารหรือสิ่งพิมพ์ที่ไม่เป็นทางการ
- ค. การวิเคราะห์เนื้อเรื่องมุ่งยังประเด็นที่เป็นตัวเลขและที่บรรยาย

- ง. การวิเคราะห์เนื้อเรื่องเกี่ยวข้องกับข้อมูลจำนวนมาก เช่น ต้องนั่งอ่านเอกสารนับชิ้นไม่ถ้วน เช่น รายการโทรทัศน์หลายพันรายการ หรือบทบรรณาธิการที่นำมาวิเคราะห์มีมากมาย เป็นต้น

ลักษณะทั่วไปในการวิเคราะห์เนื้อเรื่อง (Krippendorff, 1969) ดังนี้

- ก. มีข้อมูลให้นักวิเคราะห์ และข้อมูลนั้นต้องมีลักษณะที่สื่อความหมาย
- ข. มีเนื้อหา (context) หรือประเด็น
- ค. ความรู้ของนักวิเคราะห์ที่จะทำการวิเคราะห์ให้สอดคล้องกับความเป็นมา
- ง. เป้าหมายของการวิเคราะห์เนื้อหาต้องชัดเจน
- จ. การอ้างอิงต้องอาศัยสถิติปัญหา เพราะเป็นงานสมอบ
- ฉ. ความตรง (Validity) เป็นคุณลักษณะที่สำคัญยิ่ง

3. ชนิดของการอ้างอิง

การวิเคราะห์เนื้อเรื่องมีลักษณะที่สำคัญคือ การยอมรับเอกสารหรือหลักฐานได้มากมาย และทำการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ที่ไม่ต้องเข้าไปยุ่งกับกลุ่มตัวอย่าง ลักษณะเช่นนี้ทำให้การวิเคราะห์เอกสารทำได้หลายแบบ ในที่นี้จะจำแนกให้เห็นได้หลายประเภท เช่น

- 1) Janis (1965) จำแนกเป็น 3 แบบ
  1. Pragmatical Content Analysis
  2. Semantical Content Analysis
  3. Sign-vehicle Analysis
- 2) Berelson (1952) จำแนกได้ 17 แบบ
  1. การบรรยายแนวโน้มของเนื้อหาที่สื่อความหมาย
  2. การเสาะแสวงหาพัฒนาการ
  3. การหาความแตกต่าง ความไม่ลงรอย
  4. การเปรียบเทียบกับสื่อ หรือระดับที่สื่อความหมาย
  5. การเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์
  6. การวิเคราะห์โครงสร้าง
  7. การวิเคราะห์เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ร่วมกับแบบสอบถามแบบปลายเปิด

8. เพื่อเปิดเผยเทคนิคการโฆษณา
9. เพื่อวิเคราะห์ลักษณะที่ช่วยให้อ่านได้เข้าใจดีขึ้นของเอกสาร
10. เพื่อวิเคราะห์ลักษณะหรือสไตล์
11. เพื่อระบุนามตั้งใจของผู้เขียน
12. เพื่อวิเคราะห์ขั้นทางจิตใจของกลุ่มคน
13. เพื่อปกป้องผลจากการโฆษณาในแง่กฎหมาย
14. เพื่อการสอดแนม
15. เพื่อสะท้อนทัศนคติ ความสนใจ และค่านิยมของกลุ่ม
16. เพื่อเป็นเป้าประสงค์ของกลุ่ม
17. เพื่อบรรยายพฤติกรรมที่แสดงออก

3. อาศัยสาขาวิชาเป็นเกณฑ์ Stone และ Dunphy (1956) จำแนกตามสาขา คือ

1. จิตเวช
2. จิตวิทยา
3. ประวัติศาสตร์
4. มานุษยวิทยา
5. การศึกษา
6. ปรัชญา
7. ภาษาศาสตร์

การจำแนกประเภทของการวิเคราะห์เนื้อเรื่องทั้ง 3 แบบ ช่วยให้เห็นความสำคัญและวิธีการ ตลอดจนเป้าประสงค์ในการใช้ประโยชน์ของเทคนิค

ต่อไปนี้จะได้กล่าวถึงชนิดของการอ้างอิงซึ่งแตกต่างไปจากการจำแนกประเภทคือ ในการอ้างอิงผลจากการวิเคราะห์เนื้อเรื่อง น่าจะประกอบด้วย

1. ระบบ ซึ่งหมายความถึงเครื่องมือที่ดึงประเด็นในเนื้อหาไปสู่ความจริง ซึ่งมี 3 ส่วน คือ ตัวแปร ความสัมพันธ์และการแปลงรูป
2. มาตรฐาน ซึ่งประกอบด้วย การประเมินและการตรวจสอบเมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์

3. ทวิบ่งชี้และอาการ ทวิบ่งชี้ในที่นี้ ได้แก่ ความถี่ ซึ่งบอกถึงความสำคัญ ความตั้งใจ และการเน้น ความเป็นขวกหรือลบ (ทิศทาง) ตลอดจนความมากน้อย (magnitude)
4. ข้อมูลทางภาษา ได้จาก บทพรรณนาวิธีการ ตารางเลขเปลี่ยนข่าวสาร เอกสาร ส่วนตัว การสัมภาษณ์ เป็นต้น
5. การสื่อความหมาย ได้แก่ ข้อความที่สื่อความหมายกัน ซึ่งมีหลายระดับ ระดับต่ำที่สุด ได้แก่ การสื่อในเชิงอะไรเป็นเหตุ อะไรเป็นผล ตลอดจนอธิบายให้เหตุผล และสรุป
6. กระบวนการทางสังคม การวิเคราะห์เนื้อเรื่องทำหน้าที่ให้กับสังคมอย่างมาก เช่น ให้ความรู้เกี่ยวกับสภาพและการแสดงออกของคนในสังคม ความเปลี่ยนแปลง วิวัฒนาการ ตลอดจนให้ความเพลิดเพลิน

4. การออกแบบการวิเคราะห์เนื้อเรื่อง

การออกแบบการวิเคราะห์เนื้อเรื่อง ได้แก่วิธีการที่นักวิเคราะห์จะทำการวิเคราะห์สารระลอกมาการออกแบบการวิเคราะห์เนื้อเรื่องจำแนกได้เป็น 3 แบบ คือ

1. การออกแบบเพื่อประมาณสภาพการณ์ ในกรณีนี้ใช้การวิเคราะห์เนื้อเรื่องเพื่อประมาณ parameter แล้วทำการทดสอบตามสมมุติฐาน
2. การออกแบบเพื่อทดสอบความทดแทน วิธีนี้ใช้การวิเคราะห์เนื้อเรื่องร่วมกับวิธีการอื่นแล้วเปรียบเทียบผล
3. การออกแบบเพื่อทดสอบสมมุติฐาน

ซึ่งทั้ง 3 แบบ เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของการออกแบบ ซึ่งจะขอกกล่าวในที่นี้ไว้ก่อน

องค์ประกอบในการวิเคราะห์เนื้อเรื่อง คือ

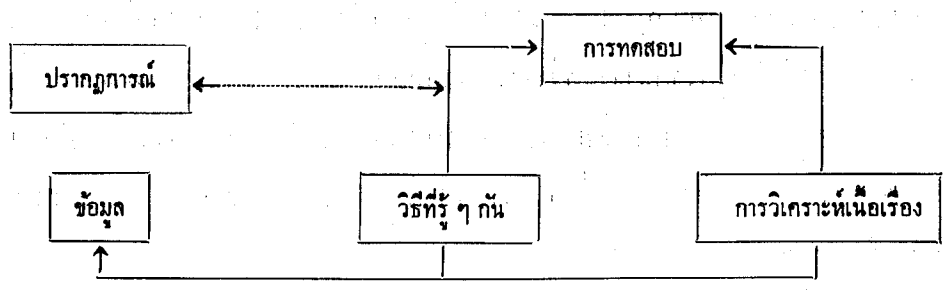
- ก. ข้อมูลที่สามารถจะนำมาจัดกระทำ
- ข. ข้อมูลที่ได้รับการจัดกระทำแล้วจะเหลือน้อยลงจากข้อ ค.
- ค. การอ้างอิง สรุป
- ง. การวิเคราะห์

ซึ่งเมื่อนำมาออกแบบ โดยการตรวจสอบภายใน ก็จะเป็นการออกแบบในข้อ 1 และถ้านำมาตรวจสอบกับวิธีอื่น ก็จะเป็นข้อ 2 และถ้าทดสอบสมมุติฐานภายใต้ข้อมูลอื่น ก็คือแบบที่ 3

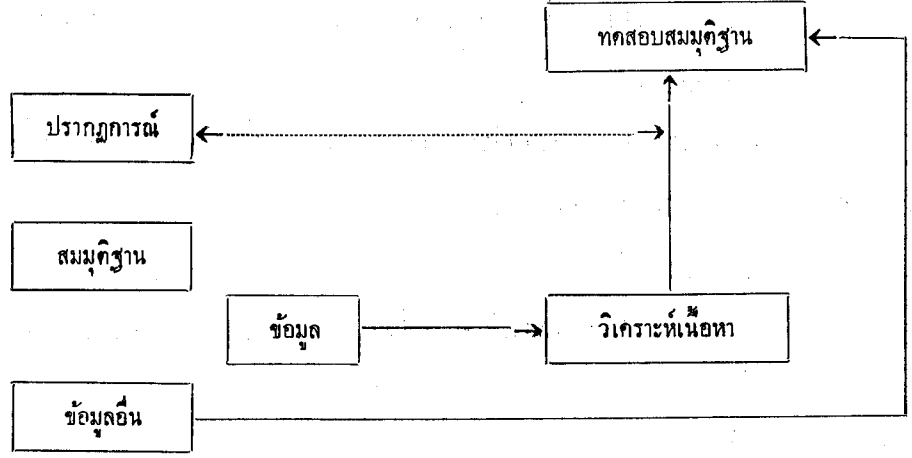
กระบวนการวิเคราะห์เนื้อเรื่อง

จำแนกได้ 3 แบบ จะอธิบายโดยอาศัยแผนภูมิดังนี้

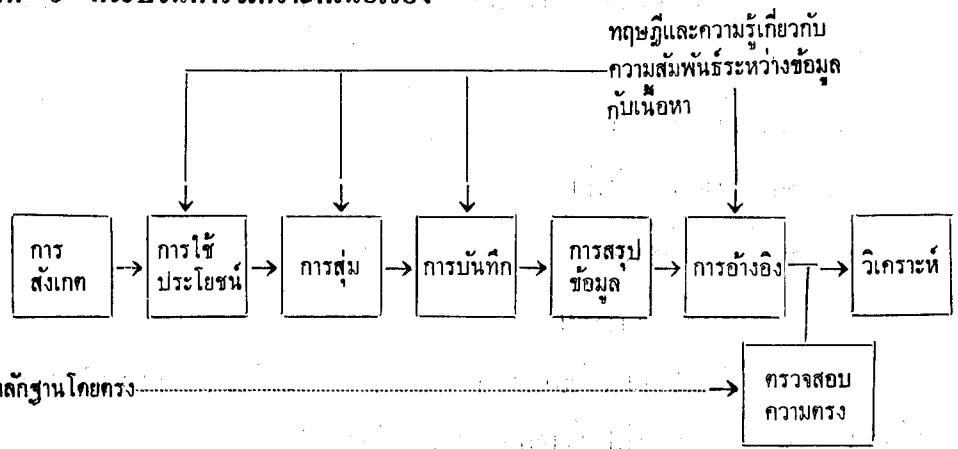
แบบที่ 1

แบบที่ 2

แบบที่ 3 กระบวนการวิเคราะห์เนื้อเรื่อง

ในที่นี้จะขออธิบายขั้นตอนของแบบที่ 3 คือ

1. ข้อมูล

ข้อมูลเป็นหน่วยของสาระที่ได้รับการบันทึก โดยอาศัยสื่ออย่างใดอย่างหนึ่ง ข้อมูลมิใช่ข้อเท็จจริงที่สมบูรณ์ เพราะข้อมูลได้รับการรวบรวมเพื่อวัตถุประสงค์บางอย่าง ข้อมูลจึงเป็นตัวที่อยู่ตรงกลางระหว่างแหล่งข้อมูลกับทฤษฎี รูปแบบ ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหา ข้อมูลในการวิเคราะห์เนื้อหา ไม่จำเป็นต้องเป็นตัวอักษร อาจเป็นรูปภาพ การ์ตูน ละคร เพลง การโฆษณา ฟิล์ม ภาพยนตร์ บทคำพูด คำกล่าว หลักฐานทางประวัติศาสตร์ การสนทนา

2. การจัดกระทำ

ในที่นี้หมายความว่า การลดข้อมูลลงให้เหลือแต่ประเด็นหลัก ๆ

3. การสรุปอ้างอิง

เป็นการใช้ความรู้ทุกอย่างที่เกี่ยวข้องที่จะทำให้ข้อมูลไปเกี่ยวกับเนื้อหาอย่างถูกต้องสอดคล้องกับความเป็นจริง

4. การวิเคราะห์

ได้แก่การระบุและหารูปแบบที่ช่วยให้เกิดการสรุปผลการวิเคราะห์

5. การจัดกระทำ

ในที่นี้จะมุ่งไปยังหน่วยในการวิเคราะห์เป็นสำคัญ หน่วยในการวิเคราะห์เนื้อหา มี 3 ประเภท คือ

1. หน่วยจากการสุ่ม

2. หน่วยจากการบันทึก

3. หน่วยจากเนื้อหา

1. หน่วยจากการสุ่ม

ได้มาจากการสังเกตหรือการสัมผัส แต่ละหน่วยนั้นมีลักษณะที่เป็น

อิสระต่อกัน เช่น ประโยคแต่ละประโยคถือเป็น 1 หน่วย

2. หน่วยจากการบันทึก
เป็นการจัดกระทำข้อมูลจากการสุม มาย่อยเป็นกลุ่ม เป็นพวก
3. หน่วยจากเนื้อเรื่อง
เป็นการรวบรวมหน่วยจากการบันทึกมาจัดกลุ่มอีกทีหนึ่ง

การสร้างหน่วย

จากประเภทของหน่วยที่จำแนกเป็น 3 ประเภท ผู้อ่านอาจสงสัยว่าจะมีกรรมวิธี
อย่างไรในการสร้างหน่วย เกณฑ์ในการสร้างหน่วยอาจทำได้จากการพิจารณาลักษณะทั่ว ๆ
ไปทางกายภาพการพิจารณาทางภาษา การพิจารณาการอ้างอิงการพิจารณาจากโครงสร้าง
เป็นต้น ซึ่งจะอธิบายดังนี้

1. การพิจารณาจากสภาพทางกายภาพ (Physical Unit)
เช่น จำนวนเล่ม รายงาน ฉบับ แผ่น
2. การพิจารณาทางภาษา (Syntactical Unit)
ได้แก่ การเจงนั้คำ หัวข้อข่าว
3. การพิจารณาจากการอ้างอิง (Referential Unit)
เช่น จากวัตถุ เหตุการณ์ บุคคล การกระทำ
4. จากโครงสร้าง (Propositional Unit)
ได้แก่ ทางด้านความรู้สึก ภาษา และความหมาย
5. จากความหมาย (Thematic Unit)
อาศัยความหมายของภาษามาสู่ความเข้าใจที่ลึกซึ้ง เช่น เป็นการขอร้อง
หรือบังคับ หรือให้โดยอาศัยการวิเคราะห์เนื้อหา

6. การสุม

การวิเคราะห์เนื้อเรื่องจะต้องเกี่ยวข้องกับปริมาณของสิ่งที่นำมาวิเคราะห์มากมาย
ดังนั้นการวิเคราะห์เนื้อเรื่องจึงต้องรู้จักการสุมเนื้อเรื่องออกมาวิเคราะห์ โดยใช้ความรู้ความ

สามารถจำแนกสิ่งที่เกี่ยวข้องที่จะวิเคราะห์ออกจากสิ่งที่ไม่เกี่ยวข้อง และหลังจากได้ปริมาณ สิ่งที่จะวิเคราะห์ออกมาแล้วและยังคงมีจำนวนมาก ก็ต้องอาศัยวิธีการสุ่ม/เลือกสิ่งที่จะ วิเคราะห์ออกมาเท่าที่จะมีเวลา แรงงานและงบประมาณที่จะทำได้

ประเภทของการสุ่ม

การวางแผนการสุ่มสิ่งที่จะนำมาวิเคราะห์มีหลายแบบ เช่น

1. การสุ่มอย่างง่าย

โดยตั้งเงื่อนไขไว้ว่า ไม่มีความรู้เกี่ยวกับปรากฏการณ์ของสิ่งที่ต้องการจะ สุ่ม ทำการสุ่มออกมา

2. การสุ่มแบบแบ่งพวก

เป็นการจัดประเภทของสิ่งที่ต้องการจะสุ่มก่อน เช่น หนังสือพิมพ์ แบ่งเป็นประเภทของช่วงเวลาพิมพ์จำหน่าย (ทุกวัน เข้า-เย็น หรือทุก วัน เป็นต้น) กลุ่มคนอ่าน ปริมาณจำนวน เป็นต้น

3. การสุ่มอย่างมีระบบ

ได้แก่การสุ่มที่เกี่ยวข้องกับหน่วยที่กำหนดเป็นช่วง ๆ เช่น หน่วยที่ 1, 5, 10, 15 เป็นต้น

4. การสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม

ได้แก่การสุ่มที่อาศัยทุกหน่วยที่อยู่ในกลุ่มที่สุ่มมาได้ เช่น สุ่มรายการ โทรทัศน์ แล้วใช้ทุกอย่างที่อยู่ในรายการมาวิเคราะห์

7. การบันทึก

ในการวิเคราะห์เนื้อเรื่อง การบันทึกจัดว่าเป็นสิ่งที่สำคัญมากและมักจะมีปัญหา มากที่สุด เพราะการบันทึกเกี่ยวข้องกับลักษณะของผู้บันทึก ภาษาที่บันทึก และการจัด กระทำกับการบันทึก อย่างไรก็ตามการบันทึกก็มีหลักการอยู่บ้าง ซึ่งได้แก่ Syntax และ Semantic ของข้อมูล ซึ่งพิจารณาจากสัญลักษณ์ ภาษาที่ถูกต้อง สมบูรณ์ ประโยคที่ถูก ต้องและสมบูรณ์ การออกเสียงที่ถูก การซ้ำของคำ

8. การวิเคราะห์

ในการวิเคราะห์เนื้อเรื่องมีเกณฑ์ใหญ่ ๆ คือ การวิเคราะห์ตามลำดับ (order) กับการวิเคราะห์ตามเมตริกซ์

การวิเคราะห์ตามลำดับชั้น เป็นการจัดเรียงลำดับตามคุณค่าความสัมพันธ์ระหว่างคุณค่า ส่วนการวิเคราะห์ตามเมตริกซ์นั้นเป็นการจัดกระทำตามหลักการทางคณิตศาสตร์ในเชิงความสัมพันธ์หรือในเชิงหน้าที่บทบาท

การวิเคราะห์ตามลำดับชั้นจำแนกออกตาม

1. การจัดกลุ่ม (grouping) ได้แก่การจัดกลุ่มคำ หรือเนื้อหา ตามความร่วมกัน เช่น ทางกายภาพ ทางสังคม ทางจิตใจ ความบันเทิง เป็นต้น
2. การจัดเรียงลำดับ
3. การจัดวงจร
4. การจัดเหลี่ยม

การจัดตามเมตริกซ์จำแนกออกตาม

1. การเรียงลำดับ
2. การเรียงตามช่อง (interval)
3. การเรียงตามอัตราส่วน โดยจุดเริ่มต้นเป็นศูนย์

เมื่อสามารถจัดกลุ่มการวิเคราะห์ได้แล้ว เช่น จะใช้การเรียงลำดับ หรือเรียงตามเมตริกซ์ก็จะถึงการจัดกระทำการวิเคราะห์ ในการวิเคราะห์เนื้อหา นิยมทำการวิเคราะห์เป็น 3 แบบ คือ

1. การสรุปข้อมูล ได้แก่ การแจกแจงความถี่
2. การสรุปในเชิงรูปแบบหรือความสัมพันธ์ หรือการจัดกลุ่ม
3. เมื่อสรุปในข้อ 1 และ 2 แล้ว ทำการเปรียบเทียบกับผลที่ได้จากวิธีอื่น

9. ความเชื่อถือได้

ในคำนี้ความเชื่อถือได้นี้จะจำแนกเป็นความเที่ยง (reliability) กับความตรง (Validity)

ความเที่ยงของการวิเคราะห์เนื้อหาเรื่องหมายคามถึง ถ้ามีการวิเคราะห์ซ้ำก็จะได้ผลเหมือนกัน ส่วนความตรงของการวิเคราะห์เนื้อหาหมายคามถึง ขอบเขตที่ผลการวิเคราะห์จะให้คำตอบเหมือนปรากฏการณ์ที่เป็นจริง

วิธีการหาความเที่ยง สรุปในตารางดังนี้

ประเภทของความเที่ยง	การออกแบบ	ความคลาดเคลื่อน
ความคงที่	วิเคราะห์ - วิเคราะห์ซ้ำ test-retest	ความคลาดเคลื่อนของผู้วิเคราะห์
reproducibility	test-test	ระหว่างผู้วิเคราะห์และ ภายในผู้วิเคราะห์เอง
ความถูกต้อง	test-standard	ผู้วิเคราะห์ด้วยกัน ผู้วิเคราะห์เอง รวมทั้งมาตรฐาน

ความตรง (Validity) อาจจำแนกได้เป็น 2 แบบ คือ ความตรงภายใน (Internal Validity) กับความตรงภายนอก (External Validity) นอกจากนี้ อาจจำแนกตามหลักของสมาคมจิตวิทยาของอเมริกัน คือ ความตรงของข้อมูลที่เกี่ยวข้อง (Data Related Validity) ความตรงทางภาษา (Semantical Validity) ความตรงของการสุ่ม (Sampling Validity) ความตรงของผล (Product Oriented Validity) ความตรงเชิงสัมพันธ์ (Correlational Validity) ความตรงเชิงทำนาย (Predictive Validity) และความตรงเชิงโครงสร้าง (Construct Validity)

10. การเขียนรายงาน

การเขียนรายงานของผลการวิเคราะห์เนื้อเรื่องประกอบด้วยหัวข้อดังนี้

1. ปัญหาการวิจัยทั่ว ๆ ไป
2. ความเป็นมาของปัญหาวิจัย
3. วัตถุประสงค์เฉพาะของการวิเคราะห์เนื้อเรื่อง
4. วิธีการวิจัย : การเลือกข้อมูล
5. วิธีการวิจัย : การออกแบบการวิเคราะห์เนื้อเรื่อง
6. การเสนอผลวิเคราะห์
7. การประเมินผล โดยตรวจสอบความสอดคล้องผลที่ได้รับจากการวิเคราะห์กับวัตถุประสงค์

บรรณานุกรม

Krippendorff, K. *Content Analysis*. The Sage Comm. text Series 1980.